

ОЦЕНКА НА СЪОТВЕТСТВИЕТО С НОРМАТИВНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ ПРИ ИЗГРАЖДАНЕ НА СИСТЕМИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА

*Гл. ас. д-р Антоанета Стоянова
Икономически Университет – Варна
катедра „Стокознание“*

ASSESSMENT OF COMPLIANCE WITH THE REGULATORY REQUIREMENTS WHEN BUILDING ENVIRONMENTAL MANAGEMENT SYSTEMS

*Chief Assist. Prof. Antoaneta Stoyanova, PhD
University of Economics – Varna*

Резюме

Множеството оповестени сигнали с регистрирани инциденти спрямо околната среда будят безпокойство в правителствените агенции относно осигуреността на безопасността на околната среда. Тези опасения са основа за търсенето на отговори дали съществуващите изисквания свързани със защита на околната среда са достатъчно изчерпателни или адекватни. Обвързването на държавната политика по околна среда в секторните политики се изразява със спазването на правните задължения за опазване на околната среда.

Целта на настоящото изследване е да се определи в обвата на системи за управление на околната среда методиката за оценка на съответствието спрямо нормативните изисквания при управление на аспектите и последващо въздействие спрямо околната среда. В изследването е приложен експертен метод обвързан с логически подход.

Законодателните изисквания насочени към осъществяване на контрол върху състоянието на околната среда са задължителни и като изисквания към всички бизнес оператори. Необходимо е същите да представят обективни доказателства, за това как с аспектите от дейността си предотвратяват и ограничават въздействието им спрямо замърсяването на околната среда.

Ключови думи: *управление на околната среда, аспекти, стандарт, нормативни изисквания.*

Abstract

The number of reported alerts with registered environmental incidents raises concerns in government agencies about the safety of the environment. These concerns are the basis for seeking answers as to whether the existing environmental protection requirements are sufficiently comprehensive or adequate. The binding of the state policy on the environment in the sectoral policies is expressed by the observance of the legal obligations for the protection of the environment.

The purpose of the present study is to determine in the scope of environmental management systems the methodology for assessment of compliance with regulatory requirements in the management of aspects and subsequent impact on the environment. An expert method related to a logical approach was applied in the research.

Regulatory requirements aimed at monitoring the state of the environment are mandatory as requirements for all business operators. They need to provide objective evidence of how aspects of their activities prevent and limit their impact on environmental pollution.

Key words: *environmental management; aspects; standard; regulatory requirements.*

Doi: <https://doi.org/10.36997/LBCS2020.85>

Въведение

В последните години на развитие в условия на политически и икономически кризи се забелязва, че фокусът е върху корпоративното управление на различни аспекти, които могат да се разглеждат като рискове спрямо околната среда (ОС) на ниво общество, сектор или отрасъл.

Като термин "*Околна среда*" е комплекс от естествени и антропогенни фактори и компоненти, които се намират в състояние на взаимна зависимост и влияят върху екологичното равновесие и качеството на живота, здравето на хората, културното и историческото наследство. Компонентите на околната среда са: *атмосферният въздух, атмосферата, водите, почвата, земните недра, ландшафтът, природните обекти, минералното разнообразие, биологичното разнообразие и неговите елементи* (ЗОСВ, 2002). Закона за опазване на околната среда урежда обществените отношения, свързани с опазването на околната среда за сегашните и бъдещите поколения и защитата на здравето на хората свързани с опазването и ползването на компонентите на околната среда.

Множеството оповестени сигнали с регистрирани инциденти спрямо околната среда (ОС) будят безпокойство в правителствените агенции относно осигуреността на чистотата на ОС. Тези опасения са основа за търсенето на отговори дали съществуващите изисквания свързани със защита на околната среда са достатъчно изчерпателни или адекватни, и дали е нужно да се прилагат нови адаптирани изисквания за да се справи изпълнителната власт с възникващите проблеми свързани с околната среда (Boisrobert, et al., 2009).

Международните и правителствените агенции налагат минимални и необходими условия за да се определят приоритетно целите, задачите и специфичните особености заложили като изисквания в управлението на ОС. Заложените стратегически цели за периода до 2050 г. са в съответствие с Европейската политика за околната среда и са с визия в подкрепа за законодателството и неговото финансиране чрез взаимно сътрудничество (Андреева, Димитрова, 2020). Те са насочени към опазване, съхранение и увеличаване на природния капитал на Съюза и защита на гражданите на ЕС от свързани с околната среда въздействия и рискове за тяхното здраве и благополучие (ЕС, 2019).

Терминът "*Опазване на околната среда*" е прецизно дефиниран в националното ни законодателство и се разглежда като комплекс от дейности, които са насочени към предотвратяване на деградацията на околната среда, към нейното възстановяване, запазване и подобряване (ЗООС, 2002). Прилагането на тези дейности на практика се обвързва с принципите свързани с устойчиво развитие, предотвратяване и намаляване на риска за човешкото здраве, предотвратяването на замърсяване пред последващо отстраняване на вредите, причинени от него както и възстановяване и подобряване на качеството на околната среда в замърсените и увредените райони. Ключов въпрос е до каква степен рисковите перспективи на базата на случайни регистрирани данни са ограничени в способността си да поддържат висока степен на сигурност наложена като начин на мислене при избора на подходи в създадените нормативни изисквания прилагани в управлението на рисковете спрямо околната среда.

Целта на настоящото изследване е да се определи в обвата на системи за управление на околната среда методиката за оценка на съответствието спрямо нормативните изисквания при управление на аспектите и последващо въздействие спрямо околната среда. В изследването е приложен експертен метод обвързан с логически подход.

Интегрирането на политиката по опазване на околната среда в секторните и регионалните политики за развитие на икономиката и обществените отношения е основа за планиране промени в множество законодателни дейности свързани с административен контрол и защита здравето на хората (Димитрова, Матеева, 2020)

Изложение

Обвързването на държавната политика по околна среда в секторните политики се изразява със спазването на правните задължения за опазване на околната среда в процеса на разработване, прилагане и контрол по прилагането на секторните политики от всички бизнес оператори (промишлените сектори, земеделските стопани, хранителен сектор и други) да изпълняват своите задължения за опазване на водите, въздуха и природата, както и за управление на отпадъците (ЕК, 2018). Законодателните промени са насочени към осъществяване на контрол върху състоянието на околната среда, включително и предявяване на изисквания към всички бизнес оператори, които с дейността си да предотвратяват и ограничават замърсяването на околната среда, включително и дейности по рециклиране (Маринова, 2019).

В законодателните изисквания се въвежда изискване към бизнес операторите в дейността си да прилагат различни инструменти и утвърдени подходи заложили в наложените се международни стандарти, известни като системи за управление на ОС. Такъв инструмент е стандарта БДС EN ISO 14001:2015. Системата за управление на околната среда (СУОС) е част от общата система за управление на бизнеса, която включва дейностите по планирането, отговорностите, практиките, процедурите, процесите и ресурсите за разработване, внедряване, постигане, преглед и поддържане на политиката на околната среда (Riaz & Saeed, 2020). Всяка една благоприятна или неблагоприятна промяна на околната среда, която изцяло или частично е резултат от аспектите на околната среда на дадена Организация може да се дефинира като въздействие върху околната среда (БИС, 2015).

Системите за управление на околната среда са средство, с което бизнес средата доказва и гарантира постигане на съответствие с нормативните изисквания. ISO 14001 е международният стандарт за системи за управление на околната среда и е най-широко използваният стандарт за СУОС в света, с повече от 14 000 сертифицирани организации във Великобритания и над 250 000 сертификата, издадени в световен мащаб (Samani, Ismail & Leman, 2017). Той очертава рамка, която компания или организация може да следва, за да създаде ефективна система за управление на околната среда.

Чрез Системи за управление на околната среда (СУОС) се минимизират рисковете от екологични инциденти, защото правилното са определени и са обхванати всички идентифицирани аспекти от дейността, свързани с ОС. Тоест може да се твърди, управлението на ОС като система се занимава със специфичните особености и многообразието от характеристики на отделните изграждащи я елементи и изисква задълбочени познания относно тяхното прилагане (Fulponi, 2007).

Висшето ръководство на всяка бизнес организация отделя голямо внимание на процесите дейностите гарантира, че законовите изисквания, относно околната среда са идентифицирани и спазени (Sartor, Orzes & Moras, 2019). Определянето и поддържане в актуално състояние на законовите изисквания (национални и международни, държавни/областни/общински и такива, приети от органите на местната власт), приложими

към аспектите по околна среда са основно изискване заложено в стандарта БДС EN ISO 4001:2015 (Johnstone & Hallberg, 2020).

С разработването на документирана информация в обхвата на СУОС, всяка фирма идентифицира и осигурява достъп до приложимите законови изисквания и други изисквания, които е приела да изпълнява и които се отнасят до значимите аспекти на околната среда (Jiang, Bansal, 2003). С изпълнение на всички нормативни изисквания се залага на:

- ангажираност на фирмата по управление на аспектите спрямо околната среда;
- планиране, организиране, контрол и анализ на дейностите по управление на околната среда в посока минимизиране на въздействието;
- постигане и изпълнение на законовите изисквания, като минимум и непрекъснато подобряване на ефективността от изпълнението им;
- изпълнение на мерките и лимитите определени в законодателните документи;
- поддържане на постоянна готовност и способност за реагиране при кризисни ситуации;
- оптимизиране на ресурсното и енергийно потребление;
- поддържане ефективността на системата по околна среда чрез периодични прегледи от ръководството с отчитане мнението и интересите на заинтересованите страни.

С прилагането на националната нормативна уредба в Р България насочена към опазване на ОС, бизнес операторите дефинират какви мерки ще приложат в дейностите си, които ще са насочени към опазване на околната среда. При планирането на дейностите си, фирмата регламентира и формата за осъществяване на видовете контрол върху опазването на околната среда при изпълнението им в направленията свързани с:

- качеството на атмосферния въздух;
- управлението на отпадъците;
- защитата на почвите и водите от замърсяване;
- използване на природни ресурси.

Постигането на съответствие спрямо изискванията на основа количествено измерими резултати е гаранция за постигането на целите осигуряващи управление на аспектите и последващо въздействие спрямо ОС. Процесът на идентифициране и оценка на съответствието на приложимите нормативни изисквания по ОС включва:

- *Първо* - Идентифициране на нормативните документи и други документи с изисквания и съставяне на регистри с приложимите нормативни и други приети от спецификата на дейност на всяка организация.
- *Второ* - Оценка на съответствието с приложимите изисквания.

Идентифициране на нормативните документи и други документи с изисквания по ОС обхващат както нормативни документи и актове на компетентни държавни органи (включително разрешения, предписания и др.), така и други (външни) документи, чрез които Организацията поема ангажименти или приема да спазва изисквания в областта на ОС, и които не могат да бъдат изменяни или променяни с вътрешни процедури. В рамките на други изисквания се включват поетите допълнителни ангажименти, оформени като вътрешни документи, поставени от заинтересованите страни, свързани с аспектите на околната среда. Изискванията на нормативните документи са приложени във вид работни инструкции и формуляри със записи по околната среда. Всички законови, подзаконови нормативни документи и други документи, свързани с управлението на околната среда, които всяка фирма с внедрена СУОС е приела да спазва се обобщават и могат да се представят в табл.1 „Регистър на нормативната база по околната

среда". В регистъра се дефинира обхвата на всички регламентирани изисквания за осъществяване дейността на Организацията по отношение на околната среда.

Таблица 1

Регистър на нормативната база по околната среда

Нормативни документи, регламентиращи изисквания за управление на околната среда									
Вид на документа					Наименование на документа , раздел, чл., ал., регламентиращи управлението на ОС	Документът е в сила от	Последно изменение на документа	Въведен в практиката	
кодекс	закон	правилник	наредба	други*				Дата	Документ (правилник, процедура, инструкция)

Регистърът се изготвя от Организацията и се утвърждава от Висшето ръководство, като неговото внедряване в практиката на Организацията се превръща в задължителен за изпълнение във всички отдели. В регистъра се идентифицират всички нормативни документи, които са свързани с дейността на фирмата по отношение на генерирани-те аспекти спрямо околната среда. Дефиницията на „Аспект на околната среда“ се разглежда като елемент от дейностите, продуктите или услугите на дадена организация, които могат да взаимодействат с околната среда. Когато аспектите имат значително въздействие върху околната среда са „Значим аспект на околната среда“ и изискват да се предприемат утвърдени мерки за тяхното управление спрямо идентифицираните изисквания на законодателството (БИС, 2015).

Определянето и систематизирането на законовите изисквания спомага на всяка фирма да следи за промени и актуалност на всички нормативни документи, регистрирани в таблицата - регистър. При необходимост се извършват корекции в графа „Последно изменение“ на табл.1, като се отразяват всички нови, отменени или променени нормативни документи в регистъра. Всяка последна актуализация се утвърждава с дата и подпис на оторизираното за това длъжностно лице. Поддържането и актуализирането на документите относно действащите изисквания на законодателството за ОС е механизъм, с който дейността се осъществява в съответствие с последните актуални регулации. В случай на промени на нормативните изисквания, които водят или биха довели до съществени изменения (последници) в дейността на Организацията по отношение на нейните ангажименти към ОС се изготвя доклад (рапорт) до ръководството с предложение за последващи действия (мерки) за разясняване на персонала на промените (работни съвещания, обучение и др.).

Оценка на съответствието е втората стъпка от изискванията на стандарта БДС EN ISO 14001:2015. Оценка на съответствието между приложимите закони и други изисквания (които всеки бизнес оператор с внедрена СУОС е приел да спазва като ангажимент към околната среда). Оценката на съответствието включва:

- Цялостен преглед на съответствието с идентифицираните изискванията по ОС;
- Текуща оценка на съответствието във връзка с констатирани несъответствия и/или промени в регистрирани изисквания.

Оценката на съответствието спрямо външните нормативни документи се определя в следните направления:

- до колко всички външни нормативни документите, имащи отношение към работата на Дружеството, са взети под внимание;
- до колко тези законодателни документи са налични на територията на Дружеството или са достъпни чрез електронна среда;
- доколко персоналът е запознат с външните нормативни документи, в т.ч. и има ли достъп до тях;
- до колко значимите за Дружеството външни нормативни документи се поддържат в актуално състояние.

Цялостен преглед на приложимите нормативни и други външни документи и оценка на съответствието се извършва периодически. Прегледът на съответствието на документите с изисквания към ОС и начините, по които Организацията изпълнява тези изисквания е представен в табл.2 **„Оценка на съответствието. План за привеждане в съответствие”**. Периодичността на провежданите прегледи за оценяване на съответствието може да се променя под действието на различни фактори, като предишни резултати относно съответствието или текущи промени в конкретни законови изисквания.

Таблица 2

Оценка на съответствието. План за привеждане в съответствие

Документ			Съответствие с изискванията (как е изпълнено изискването)	Описание на мерките за привеждане в съответствие	Отговорник	Срок	Необходими ресурси	Проверка ДА/НЕ
Външен	Вътрешен	Наименование на нормативния документа и приложими изисквания						

При всяка промяна в международното и националното законодателство по околна среда, касаещо дейността на съответния бизнес оператор, се извършва извънреден преглед и оценка за възможностите за съответствие спрямо новите законови изисквания. **Преглед може да се извърши при необходимост от предприемане на мерки в резултат от проверки на съоръженията, както и данни от анализ на извадки или на резултати от изпитвания и/или измервания, в работата на отделните съоръжения.** В зависимост от конкретната ситуация може да се окаже полезно наличието на независим преглед, провеждан периодически от външни експерти. Програмата за оценяване на съответствието може да бъде съчетана с други дейности за оценяване. В случай на констатирано несъответствие се предлагат мерки за привеждане на съответствие между изискванията и практиката. Планът за привеждане в съответствие включва мероприятия, отговорности и срокове, и се регистрират в табл.2 **„Оценка на съответствието. План**

за привеждане в съответствие”. Планът за привеждане в съответствие се съгласува и се утвърждава от ръководството на фирмата за да се определят мероприятията, сроковете и отговорностите за действията за привеждане в съответствие с приложимите нормативни изисквания.

Резултатите от прегледа на съответствието и/или предприетите мерки се обобщават и се обсъждат на планирани срещи на ръководството на дружеството, а информация, залегналата информация е основа за планиране на екологични цели и програми за управление на ОС. Текуща оценка на съответствието с нормативните изисквания по ОС се прави при включване на нови нормативни документи и/или нови изисквания в регистъра на документи по ОС. Данните от оценките за съответствие се използват като входни данни при провежданите прегледи от страна на висшето ръководство. Целта е ръководството да получи обобщени данни за практическо провеждане на политиката по ОС и конкретна екологична резултатност от нея, както и да предприемат действия заложенни в целите и програмите по ОС.

От първостепенно значение при ефективното функциониране на системата за управление на ОС е свързана с разработването на адекватна стратегия за постигане и последващо постоянно поддържане на високо ниво „култура спрямо ОС“ по отношение на всички бизнес оператори, които с дейността си генерират аспекти спрямо ОС за спазване на регулациите.

Оценката на съответствието с нормативните изисквания е част от управлението на всички процеси на една организация. Те могат да се разглеждат като елементи на една цялостна система и определят необходимостта от прилагане на системен подход в управлението на аспектите и запазване на ОС.

Чрез приложената методика за оценка на съответствието с нормативните изисквания са изведени насоките за усъвършенстване на Системите за управление на ОС. По този начин се постига *съответствие с изискванията и се подобряват взаимодействията с факторите на външната среда* в дългосрочен план. В противен случай констатираните несъответствия ще се задълбочават, а установената практика по управлението на аспектите все повече ще се отдалечава от нарастващите изисквания спрямо околната среда. При ефикасно прилагане и управление на дейностите спрямо ОС се елиминира напълно рискът от санкции от страна на контролни органи.

Всяка фирма, когато постига съответствие с изискванията на нормативната база по отношение на ОС демонстрира, че е планирала мерки за въздействие на аспектите на околната среда произтекли от нейните дейности, продукти и услуги, като повишава доверието към всички заинтересовани страни.

Използвана литература

1. Андреева, А.; Димитрова, Д. (2020). Нова правна рамка за административно сътрудничество между държавите-членки на ЕС за повишаване на защитата на потребителите. Качество и сертификация на продуктите: Сборник с доклади от международна научно-практическа конференция, посветена на 100 г. от създаването на ИУ - Варна, Варна : Наука и икономика, 2020, 46 - 55.
- Andreeva, A.; Dimitrova, D. (2020). Nova pravna ramka za administrativno satrudnichestvo mejdu darjavite chelnki na ES za povishavane na zastitata na potrebitelite. Product quality and certification: Proceedings of an international Scientific-practical conference dedicated to the 100th anniversary of the University of Economics - Varna,

- Varna: Science and Economics, pp 46-55
2. Закон за опазване на околната среда, Обн. ДВ. бр.91 от 25 Септември 2002г. изм. и доп. ДВ. бр.54 от 16 Юни 2020г. МОСВ, София
Zakon za opazvane na okolnata sreda, obn.br.91 ot 25 septemvri 2020 g. Izm. I dop. Dv. Br.54.ot 16 uni2020g.MOSV, Sofia
 3. Димитрова, Д.; Матеева, Ж. (2020). Административен контрол и административно-наказателна отговорност за защита на потребителите. Известия. Сп. Икономически университет - Варна, Варна : Наука и икономика, 64, 2020, 1, 36 - 53.
Dimitrova, D.; Mateeva, Zh. (2020). Administativen control I administrativnonakazatelna otgovornost za zastita na potrebitelite. Izvestia. Sp. Ikonicheski Universitet – Varna, Varna: Nauka I iekonomika, 64, 2020, 1,36-53
 4. Европейски съюз. (2019 г). Политики на ЕС по околна среда - https://europa.eu/european-union/topics/environment_bg
Evropejski sauz (2019). Politiki na EC po okolna sreda-https://europa.eu/european-union/topics/environment_bg
 5. Европейска комисия - съобщение (2018). Действия на ЕС за подобряване на спазването на законодателството и управлението в областта на околната среда. (COM(2018)10) и приложения към него работен документ на службите на Комисията (SWD(2018)10).
Evropejska komisia – saobstenie (2018). Deistvia na EC za podobriavane na spazvaneto na zakonodatelstvoto u upravlението w oblasta na okolnata sreda. (COM(2018)10) I pri-lojenia kam nego reboten document na slujbitr na Komisiata (SWD(2018)10)
 6. Стандарт БДС EN ISO 14001:2015 (2015) „Системи за управление по отношение на околната среда. Изисквания и указания за прилагане”//БИС, София.
Standarta BDS EN ISO 14005:2015 (2015). Sistemi za upravlennie po otnoshenie na o-kolnata sreda. Iziskvania i ukazania za prilagane//BIS, Sofia
 7. Маринова, В. (2019). Изследване качеството на рециклиран картон за транспортни опаковки. Известия. Списание на Икономически университет - Варна, Варна: Наука и икономика, 63, 2019, 4, 369 - 384.
Marinova, V. (2019). Izsledvane na kaestvoto na recikliran karton za transportni opakov-ki. Izvestia. Spisanie na Ikonicheski Universitet, 63, 2019, 4, 369-384
 8. Boisrobert, C., Stjepanovic, A., Oh, S. & Lelieveld, H., (2009). *Ensuring global food safety: Exploring global harmonization*. 1st ed. New York: Academic Press.
 9. Riaz, H., & Saeed, A. (2020). Impact of environmental policy on firm's market performance: The case of ISO 14001. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 27(2), 681-693.
 10. Samani, M. A., Ismail, N., & Leman, Z. (2017). Development of a conceptual model for risk-based quality management system. *Total Quality Management & Business Excellence*, 14(4), 1-16.
 11. Fulponi, L., (2007). *The globalization of private standards and the agri-food system*. Global Supply Chains, Standards and the Poor. 1st ed. Cambridge: CAB International.
 12. Sartor, M., Orzes, G., & Moras, E. (2019). ISO 14001. In *Quality Management: Tools, Methods, and Standards*. Emerald Publishing Limited.
 13. Johnstone, L., & Hallberg, P. (2020). ISO 14001 adoption and environmental performance in small to medium sized enterprises. *Journal of Environmental Management*, 266, 110-592.

14. Jiang, R. J., & Bansal, P. (2003). Seeing the need for ISO 14001. *Journal of Management Studies*, 40(4), 1047-1067.

За контакти: Гл. ас. д-р Антоанета Стоянова
Икономически Университет-Варна
e-mail: a.stoyanova@ue-varna.bg